

ศาสนวัตถุและศาสนสถานสำคัญของวัดท้าวบุญเรือง

ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

The Important Artifacts and Archaeological Sites
of Thao Boonrueng Temple

Baan Waen Sub-district, Hang Dong District, Chiang Mai

ปรัชญา โสภณปัญโญ

Prchaya Sophonpanyo

เลขานุการเจ้าคณะตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

พระลูกวัดท้าวบุญเรือง ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

Thao Boonrueng Temple, Baan Waen Sub-district,

Hang Dong District, Chiang Mai

วันที่รับบทความ : วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔

บทคัดย่อ

วัดท้าวบุญเรือง ตำบลบ้านแหวน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ ไม่พบหลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นเมื่อใด แต่จากหนังสือประวัติของวัด ทำให้ประมาณการได้ว่า วัดท้าวบุญเรืองสร้างก่อน พ.ศ.๒๓๔๗ โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป สัตภัณฑ์ ธรรมาสน์ หีบธรรม และหอไตรกลางน้ำ โดยศิลปวัตถุ จำนวน ๘ ชิ้น ได้ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ โดยกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๓ จากการศึกษาศาสนวัตถุและศาสนสถานของวัดท้าวบุญเรือง ในด้านรูปแบบศิลปะ ข้อความจารึก หรือการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่น ทำให้ทราบถึงประวัติ และ ความเชื่อของชาวบ้านที่มีต่อศาสนวัตถุและศาสนสถาน ซึ่งก่อให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาและความผูกพันระหว่างวัดและชุมชนได้เป็นอย่างดี บทความนี้ จึงเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของศาสนวัตถุและศาสนสถานของวัดท้าวบุญเรือง เพื่อนำเสนอให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพชนในท้องถิ่นได้สร้างสรรค์ไว้ ตลอดจนเป็นตัวช่วยให้วัดและชุมชนอื่นได้อนุรักษ์และศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนไว้ก่อนที่จะศาสนวัตถุ ศาสนสถานจะเสียหายไป หรือผู้ให้ข้อมูลจะล้มหายตายจากไป

คำสำคัญ : ศาสนวัตถุ, ศาสนสถาน, วัดท้าวบุญเรือง, ประวัติศาสตร์ชุมชน

Abstract

There is no explicit archaeological evidence for the existence of Thao Boonrueng temple, Baan Waen sub-district, Hang Dong district, Chiang Mai. However, from the history inscription of the temple, at least it was built before 1804 with some crucial ancient structures and artifacts include Vihara, pagoda, buddha images, Sattaphan, pulpit, Dharma chests and Scripture library surrounded by water. The eight artifacts were registered at Silpakorn University. From the study of religious objects and archaeological site of Thao Boonruang temple in terms of art forms, inscriptions or interviews with local people, revealed the historical background and beliefs of the villagers towards religious objects and places of worship which followed by consciousness raising about the traditions and rituals that shows the faith and bond between the temple and the community. This article gathers information about the history of the monastery's artifacts and religious sites to present to the community the value and importance of the cultural heritage created by local ancestors, as well as being an example for temples and other communities to preserve and study their local history before the destruction of religious sites or the death of information disseminators.

Key words : Artifacts, Archaeological sites, Thao Boonruang temple, Community history

บทนำ

วัดท้าวบุญเรือง ตั้งอยู่ที่บ้านท้าวบุญเรือง หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มน้ำท่าช้างที่ไหลมาจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ของดอยสุเทพ เป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ในอดีต เดิมเรียกว่าแขวงแม่ท่าช้าง และอำเภอแม่ท่าช้าง ตามลำดับก่อนที่จะเปลี่ยนเป็น “อำเภอหางดง” ในปัจจุบัน

วัดท้าวบุญเรืองไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นเมื่อสมัยใด มีข้อสันนิษฐานหลายประการ เช่น จากการสันนิษฐานจากชื่อของวัดคือ “ท้าวบุญเรือง” ตรงกับชื่อโอรสของพระยาติโลกราช อาจจะเป็นวัดที่สร้างขึ้นในช่วง พ.ศ.๒๐๐๐ หรืออาจเป็นวัดที่ตั้งชื่อตามผู้ปกครองแขวงแม่ท่าช้าง ที่มียศและชื่อว่า “ท้าวบุญเรือง” เพราะในบริเวณใกล้เคียง ปรากฏชื่อวัดที่มีคำนำหน้าว่า “ท้าว” จำนวน ๓ วัด คือ วัดท้าวบุญเรือง วัดท้าวคำวัง และวัดท้าวผาญ ตามหลักฐานคือ ประวัติวัด (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๓ น. ๑๘๘) กล่าวถึงลำดับเจ้าอาวาส และปีที่ปกครองวัด ดังนี้

๑. พระครูบาคันธา	พ.ศ.๒๓๔๗ – ๒๔๐๕
๒. พระครูบาสุวรรณ	พ.ศ.๒๔๐๕ – ๒๔๓๐
๓. เจ้าอธิการอินตา อริยะ	พ.ศ.๒๔๓๐ – ๒๔๙๓
๔. พระครูประโชติบุญรักษ์ (จันทร์ จิรฐิโก)	พ.ศ.๒๔๘๓ – ๒๕๒๗
๕. พระครูกิตติพัฒน์โสภณ (บุญรัตน์ นิภาธโร)	พ.ศ.๒๕๒๗ – ปัจจุบัน

จากหลักฐานที่ปรากฏในบันทึกท้ายคัมภีร์ใบลานของวัดท้าวบุญเรือง ได้กล่าวถึงชื่อวัด และสร้อยวัด (คำต่อท้ายชื่อที่แสดงถึงลักษณะเด่นของวัด) ที่กล่าวถึงสภาพพื้นที่ เช่น “วัดท้าวบุญเรืองทักษิณะหนใต้เวียงเชียงใหม่” “วัดบ้านท้าวบุญเรืองชัยพร้าวล้อม ป่าหมากอ้อมเป็นดง แม่ร้างเข้าก็หลง สาวเดียวไปก็ให้” “วัดสรีบุญเรืองป่าเป้า” และ “วัดสรีบุญเรือง แคว้นใต้แห่งเวียงรัตนตึงสาวภินวบุรี” ข้อความเหล่านี้ระบุชัดเจนว่าเป็นวัดที่อยู่ทางทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่ และทำให้ทราบว่าวัดท้าวบุญเรือง มีอีกชื่อหนึ่ง คือ วัดสรีบุญเรือง ซึ่งมีสภาพอุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณไม้ เช่น ต้นมะพร้าวและต้นหมาก นอกจากนั้น ยังมีโบราณสถานหรือวัดร้างอีกหลายแห่งในบริเวณใกล้เคียง เช่น วัดปู่ฮ่อ ที่ชาวบ้านท้าวบุญเรือง (ป็อกหล่ายล่อง) ได้ฟื้นฟูให้กลับมาเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษา และวัดสันกู่ ที่ชาวบ้านดู่ ได้ฟื้นฟูให้กลับมาเป็นวัดอีกครั้งเช่นกัน โดยศรัทธาชาวบ้านที่อุปถัมภ์วัดปู่ฮ่อ และวัดสันกู่ ยังคงถือว่าวัดท้าวบุญเรืองเป็นวัดหลัก หากมีประเพณีสำคัญ เช่น การทำบุญให้บรรพบุรุษ ก็จะมาทำบุญที่วัดท้าวบุญเรืองเป็นประจำ (พิเชฐ ทองคำ, สัมภาษณ์, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๔)

บทบาทหรือชื่อเสียงของวัดท้าวบุญเรืองที่ทำให้คนรู้จักอย่างกว้างขวาง คือ การเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรม (ภาษาบาลี) ในยุคที่ครูบาอินตา อริยะ เป็นเจ้าอาวาสวัด (พ.ศ. ๒๔๓๐ – ๒๔๙๓) โดยเล่าสืบต่อกันมาว่า ท่านเล่าเรียนจนชำนาญในคัมภีร์ปรมัตถ์ ๘ จนรู้ค่านกคำหนู สำนักเรียนภาษาบาลีของวัดท้าวบุญเรือง มีชื่อเสียงโด่งดังมากในยุคนั้น (พระพรหมมงคล, สัมภาษณ์ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) สมัยที่ครูบาอินตาเป็นเจ้าอาวาส มีพระภิกษุสามเณรจากวัดใกล้เคียง และวัดอื่น ๆ ในเมืองเชียงใหม่ และลำพูน มาพำนักและศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลี เช่น ครูบาอ่อนเรือน สุภทโท (วัดบ้านกวน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่) ครูบาก่องคำ กตปุญโญ (วัดดอนเปา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่) ครูบาคำอ้าย ชยวุฑโฒ (วัดธรรมชัย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่) ครูบาบุญปัน ธรรมปญโญ (วัดร่องขุ่น อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่) ครูบาปา โพธิโก (วัดชัยสถิต อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่) และครูบาชุ่ม โพธิโก (วัดวังมุย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน) เป็นต้น เพราะครูบาอินตาเป็นที่ยอมรับนับถือในฐานะปราชญ์ ด้านภาษาบาลีและคณาอาคมต่าง ๆ ดังนั้นหากศรัทธาชาวบ้านจะไปทำบุญต้องนำภัตตาหารไปถวายในปริมาณที่มาก เพื่อให้เพียงพอกับพระภิกษุสามเณรของวัดท้าวบุญเรือง และพระภิกษุสามเณรจากวัดอื่นที่มาเล่าเรียนด้วย หากวัดท้าวบุญเรืองมีงานบุญประเพณี บรรดาศิษย์ที่เป็นบรรพชิตและศรัทธาชาวบ้าน โดยเฉพาะช่างซ่อมจะมาร่วมทำบุญเสมอ เพราะอรรถของครูบาในขณะนั้นช่างซ่อมมาขอกินอาหารกับท่านเสมอ (นางดี ถาคำดี, สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๔)

ปัจจุบัน วัดท้าวบุญเรือง ได้จัดเก็บคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมล้านนา จำนวน ๑๐ หีบ ไว้ที่หอไตรหลังใหม่ซึ่งย้ายมาจากหอไตรกลางน้ำที่อยู่หน้าวัด โดยส่วนมากจะบันทึกพระธรรมคำสอน ทางศาสนา เช่น พระไตรปิฎก ขาด และคัมภีร์ธรรมเทศนาทั่วไป บางส่วนเป็นตำราเรียนภาษาบาลี บทสวดมนต์ ตำนาน บทสวด และพิธีกรรมท้องถิ่น ตำราโหราศาสตร์ ตำราไสยศาสตร์ และตำรายาสมุนไพร จากการสัมภาษณ์พ่อหนานบุญช่วย ใบใส (สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗) มัคทายกของวัดท้าวบุญเรือง ซึ่งเคยบรรพชาและอุปสมบทแล้ว จำพรรษาอยู่ที่วัดท้าวบุญเรือง ทำให้ทราบว่า ก่อนหน้านั้นมีคัมภีร์ใบลานจำนวนมากที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพราะครูบาอาจารย์และพระภิกษุสามเณร ที่ได้เรียนอักษรธรรมล้านนาแล้ว จะมีธรรมเนียมการจารคัมภีร์ใบลานเพื่อใช้เป็นคู่มือการศึกษา หรือศรัทธาชาวบ้านมาขอให้จารคัมภีร์ใบลานเพื่อถวายไว้กับวัด โดยเชื่อว่าจะได้บุญมาก เพราะเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาด้วย

ศาสนวัตถุและศาสนสถานสำคัญของวัดท่าบุญเรือง

เนื่องด้วยวัดท่าบุญเรือง เป็นวัดเก่าแก่ในท้องถิ่น มีครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียงหลายรูป ตลอดจนเป็นวัดที่ได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้านายผู้ปกครองบ้านเมือง ผู้ปกครองท้องถิ่น คหบดี และศรัทธาชาวบ้าน จึงพบว่า มีการสร้างหรือถวายศาสนวัตถุและศาสนสถานไว้มากมาย เช่น วิหาร อุโบสถ เจดีย์ พระพุทธรูป ธรรมาสน์ หีบธรรม สัตถภัณฑ์ หอไตร และกุฏิสงฆ์ โดยบางส่วนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ โดยกรมศิลปากร ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๑๐๗ ตอนที่ ๑๙๒ หน้า ๑๑ – ๑๒ ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๓) ดังนี้

๑. สัตถภัณฑ์ ชนิดไม้สลัก ทาชาด ปิดทอง ประดับกระจกสี ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ขนาดกว้าง ๖๖ เซนติเมตร ยาว ๑๒๒ เซนติเมตร สูง ๑๔๔ เซนติเมตร ปัจจุบันชำรุดเสียหาย อันเนื่องจากถูกไฟไหม้ ในปี พ.ศ.๒๕๔๐

๒. ธรรมมาสน์ ชนิดไม้ ทาชาด เขียนลายทอง ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ขนาดกว้าง ๑๑๒ เซนติเมตร ยาว ๑๑๒ เซนติเมตร สูง ๓๙๐ เซนติเมตร ปัจจุบันชำรุดเสียหาย เนื่องจากถูกไฟไหม้ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๔๓ ได้มีการสร้างใหม่ โดยจำลองแบบจากของเดิมที่ถูกไฟไหม้

๓. พระพุทธรูปปางมารวิชัย ชนิดสำริด ทาชาด ปิดทอง ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๔ – ๒๕ ขนาดหน้าตักกว้าง ๓๕ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๓๔.๕ เซนติเมตร สูง ๖๗.๕ เซนติเมตร

ภาพที่ ๑ พระพุทธรูปปางมารวิชัย

๔. พระพุทธรูปปางมารวิชัย ชนิดสำริด ทาชาด ปิดทอง ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๗.๕ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๒๔ เซนติเมตร สูง ๓๗ เซนติเมตร

ภาพที่ ๒ พระพุทธรูปปางมารวิชัย

๕. พระพุทธรูปปางมารวิชัย ชนิดสำริด ทาชาด ปิดทอง ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๔ – ๒๕ ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๖ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๒๖ เซนติเมตร สูง ๓๙ เซนติเมตร

ภาพที่ ๓ พระพุทธรูปปางสมาธิ

๖. หีบพระธรรม ชนิดไม้ ทาชาด เขียนลวดลายทอง ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ขนาดกว้าง ๕๘ เซนติเมตร ยาว ๖๗ เซนติเมตร สูง ๑๒๒ เซนติเมตร

๗. หีบพระธรรม ชนิดไม้ เขียนลายทอง ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ขนาดกว้าง ๕๗ เซนติเมตร ยาว ๖๗.๕ เซนติเมตร สูง ๑๑๔ เซนติเมตร

๘. หีบพระธรรม ชนิดไม้ ทาชาด เขียนลายทอง ประดับกระจก ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ขนาดกว้าง ๖๗ เซนติเมตร ยาว ๙๐.๕ เซนติเมตร สูง ๑๓๓.๕ เซนติเมตร

ภาพที่ ๔ หีบธรรม วัดท้าวบุญเรือง

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของวัดท้าวบุญเรือง

นอกจากพระพุทธรูปที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ โดยกรมศิลปากรแล้ว วัดท้าวบุญเรือง ยังมีพระพุทธรูปที่สำคัญ และมีบทบาทต่อความเชื่อของศรัทธาชาวบ้านอีก ๒ องค์ ได้แก่

๑. พระสิงห์ประธาน หรือ พระสิงห์เรือนใหม่ เป็นพระพุทธรูปสำริด ศิลปะล้านนา (สกุลช่างสิงห์ ๑) หน้าตักกว้าง ๑๒.๕ เซนติเมตร ซึ่งชาวบ้านท้าวบุญเรืองเชื่อว่า เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ หากมีการจัดงานบุญ ประเพณีในท้องถิ่น เช่น ขึ้นเรือนใหม่ สืบชะตา หรืองานแต่งงาน จะอัญเชิญพระพุทธรูปองค์นี้ไปเป็นองค์ประธาน ในพิธีกรรม จะทำให้เป็นสิริมงคลและเกิดสิ่งที่ดีในชีวิตของเจ้าภาพและผู้มาร่วมงาน แต่ในปัจจุบันทางวัดและ คณะกรรมการเห็นว่าพระพุทธรูปสำคัญ จึงมีมติว่าไม่อนุญาตให้อัญเชิญไปประดิษฐานหรือประกอบพิธีกรรม นอกวัด เพราะเสี่ยงต่อการสูญหาย

ภาพที่ ๕ พระสิงห์ประธานเรือนใหม่

๒. พระพุทธรูปปางนาคปรก เป็นพระพุทธรูปสำริด ศิลปะล้านนา ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๒.๕ เซนติเมตร ในสมัยก่อน (ประมาณ ๕๐ ปี ที่ผ่านมา) เมื่อมีการจัดงานฤดูหนาว คือ “งานทรายมูล” (จัดที่โรงเรียนทรายมูล) และ “งานสันป่าสัก” (จัดที่โรงเรียนวัดสันป่าสัก) ซึ่งเป็นงานรื่นเริงที่มีคนมาร่วมงานจำนวนมาก และทุกๆ ครั้งที่จัดงาน ผู้จัดหรือประธานในการจัดจะมาขอความเมตตาจาก พระครูประโชติบุญรักษ์ หรือ ครูบาจัน (ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดท่าบุญเรือง พ.ศ.๒๔๘๓ – ๒๕๒๗) ทำพิธีอัญเชิญพระนาคปรก โดยเชื่อว่าจะช่วยให้การจัดงานราบรื่น ช่วยปกป้องภัยอันตรายต่าง ๆ เช่น พายุฝน การทะเลาะวิวาท เป็นต้น ในส่วนของพิธีกรรม พระครูบาจัน จะอัญเชิญพระพุทธรูปพระนาคปรกมาประดิษฐานในที่ที่เหมาะสมภายในวัด จากนั้นจะลงอักขระคาถาด้วยอักษรธรรมล้านนา จำนวน ๗ ตัว ในใบลมแล้ง (ใบคูณ / ใบราชพฤกษ์) จำนวน ๗ ใบ บรรจุไว้ใต้ฐานของพระองค์นี้ ตลอดช่วงเวลาของการจัดงาน ซึ่งเป็นที่เล่าขานว่า จะไม่มีพายุ ฝนฟ้าคะนอง และการจัดงานไปด้วยความราบรื่น (พ่อหนานบุญช่วย ใบใส, สัมภาษณ์ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗) แต่ปัจจุบันความเชื่อนี้ได้หายไปแล้ว และพระพุทธรูปปางนาคปรกของวัดท่าบุญเรือง ที่มีขนาดเท่า ๆ กัน จำนวน ๒ องค์ จึงไม่ทราบว่าพระพุทธรูปองค์ใดที่นิยมอัญเชิญมาประกอบพิธี และไม่มีผู้สืบทอดขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมหรืออักขระคาถานั้นแล้ว

แม้ว่าพระพุทธรูปที่ศรัทธาชาวบ้านเชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์และอัญเชิญมาประดิษฐานในจัดงานหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ได้ถูกอัญเชิญออกจากวัดให้ศรัทธาชาวบ้านได้สักการะเหมือนเช่นในอดีต แต่ทางวัดยังมีประเพณีอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญออกมาประดิษฐานให้ศรัทธาชาวบ้านได้สรงน้ำเป็นประจำทุกปี ๆ ละ ๓ ครั้ง คือ ช่วงเทศกาลสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา ทำให้ความเชื่อหรือการรับรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปทั้ง ๒ องค์ ลดน้อย โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นหลัง

ภาพที่ ๒ พระนาคปรก

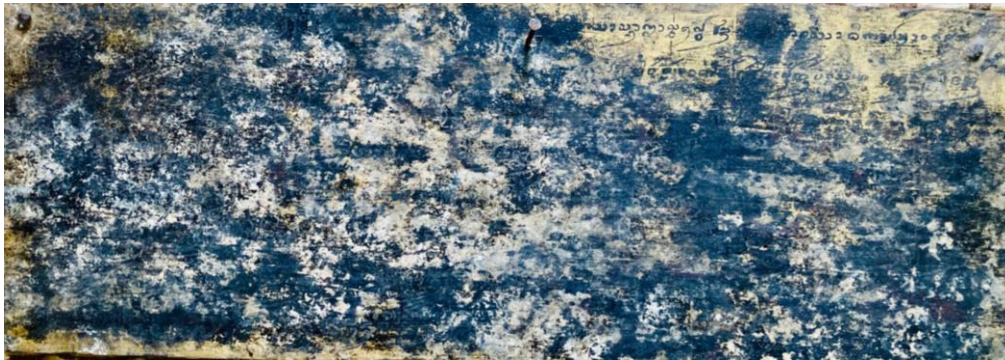
หอไตรวัดท่าวบุญเรือง

หอไตร หรือหอพระไตรปิฎก หรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า หอธรรม ของวัดท่าวบุญเรือง ปัจจุบันมี ๒ หลัง คือ หอไตรหลังเก่า (ตั้งอยู่กลางน้ำ บริเวณนอกกำแพงด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ) และหอไตรหลังใหม่ (ตั้งอยู่ภายในวัด) โดยหอไตรกลางน้ำ เป็นอาคารไม้ หลังคาซ้อน ๒ ชั้น มุงด้วยกระเบื้อง ช่อฟ้า และหางหงส์ทำด้วยไม้ ประดับกระจก ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส คือ กว้าง ๖ เมตร และ ยาว ๖ เมตร ตั้งอยู่บนเสาปูน ๑๖ ต้น สร้างในสระน้ำโดยมีกำแพงกันตลอดแนว ทางเข้าอยู่ทางทิศใต้ มีสะพานยื่นออกมาจากอาคาร แต่เว้นระยะกับกำแพงกันแนวประมาณ ๑ เมตร โดยพบหลักฐานเป็นแผ่นไม้จารึกอักษรธรรมล้านนา (ปริวรรตโดย พระปรัชญา โสภณปัญญา) กล่าวถึงประวัติการสร้างหอไตร ดังนี้

“สิริมังคลาภ ธิราชได้ 1240 ตัว ปีเปิกยี เดือน 6 เพง เมงวัน 6 ไทกัตเป้า อติตศาสนา คลาล่วงแล้วได้ 2421 วัสสา (อ) ธิกะปลาย 10 เดือน ปลาย 15 วัน นับแต่วันนี้คืนหลัง หมายถึงพิมพิสารภิกขุ..... หนแห่งห้องพายนอกหมายมีเจ้าพระยาราชโยธา ราชเทวี ปุตตา ปุตติชุตน หนลัทธาใน

ข้อความในจารึกทำให้ทราบว่า หอไตรหลังนี้สร้างเมื่อปีจุลศักราช ๑๒๔๐ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับปีพุทธศักราช ๒๔๒๑ มีพระพิมพิสาร เป็นประธานฝ่ายบรรพชิต และมีเจ้าพระยาราชโยธา ภริยา และบุตร เป็นเจ้าภาพฝ่ายคฤหัสถ์ พร้อมด้วยศรัทธาชาวบ้าน ได้ร่วมกันสร้างหอไตรหลังนี้ ซึ่งจากหลักฐานทำเนียบเจ้าอาวาสวัดท่าวบุญเรือง เป็นยุคที่ครูบาสุวรรณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ส่วนพระพิมพิสาร เป็นพระภิกษุในสังกัดวัดท่าวบุญเรือง เป็นพระสุปฏิปันโนที่มีภูมิธรรมทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาปสาทะของสาธุชน จากหลักฐานข้อความท้ายลานหลายผูก กล่าวว่าจารและสร้างถวายโดยพระพิมพิสาร และเจ้าพระยาราชโยธา มาเป็นเจ้าภาพอุปถัมภ์ โดยชื่อ “พระยาราชโยธา” อาจจะ

เป็นได้ทั้งเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในคณะปกครองเมือง หรือเจ้าสนามหลวง (ซึ่งประกอบด้วย พระญาหลวงจำแสน พระญาหลวงสามล้านสิริราชโยธา พระญาจำบ้าน และพระญาเด็กชาย) หรืออาจจะเป็นตำแหน่งของขุนนางในยุคสมัยนั้น ควรที่จะต้องหาหลักฐานอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ส่วนนี้มีความชัดเจน และน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๗ จารึกการสร้างหอธรรม

หอไตรกลางน้ำหลังนี้ได้มีการบูรณะหลายครั้ง โดยครั้งสุดท้าย คือ เมื่อ พ.ศ.๒๕๖๓ พร้อมกับนำคัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ไปเก็บรักษาไว้ที่หอไตรแห่งใหม่ ที่สร้างขึ้นในบริเวณด้านในกำแพงวัด เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากมัจฉาชีพ หรือการรุกรานของอาคารไม้โบราณ แนวคิด และการสร้างหอไตรที่เก็บคัมภีร์ใบลานไว้กลางน้ำพบได้ทั่วไปทั้งในเขตภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคเหนือของไทย ถือเป็นภูมิปัญญาในการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานที่เป็นหลักคำสอนทางศาสนา และองค์ความรู้ต่าง ๆ เพราะจะทำให้มด แมลง และปลวกเข้าไปทำลายหรือกัดกินคัมภีร์ใบลานได้ยาก อีกทั้งยังเป็นการสร้างความชื้นสัมพัทธ์ให้เหมาะสมกับการรักษาคัมภีร์ใบลาน เพราะคัมภีร์ใบลานที่เก็บไว้ในหอและหีบธรรมจะกักเก็บความร้อนและทำให้ใบลานแห้งกรอบ และการสร้างหอไตรไว้กลางน้ำจะมีไอน้ำหรือความชื้นระเหยขึ้นมา จึงช่วยให้เกิดความชื้นสัมพัทธ์ คือ ไม่ร้อนหรือชื้นเกินไป

ภาพที่ ๘ หอธรรมกลางน้ำหรือหอพระไตรปิฎก วัดท่าบุญเรือง อายุ ๑๔๓ ปี

บทสรุป

วัดท้าวบุญเรือง ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ถือว่าเป็นวัดเก่าแก่และมีความสำคัญต่อชุมชน คือ มีศาสนวัตถุและศาสนสถานสำคัญ และโดดเด่น นอกเหนือจากวิหาร และเจดีย์เก่าแก่ของวัด ได้แก่ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ สัตถภัณฑ์ ธรรมมาสน์ หีบธรรม คัมภีร์ใบลาน และหอไตรกลางน้ำ นอกจากนี้ยังมีชื่อเสียงในแวดวงการศึกษาว่า เป็นสำนักเรียนภาษาบาลีที่สำคัญของอำเภอหางดง (พระพรหมมงคล, สัมภาษณ์ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) โดยศาสนวัตถุที่สำคัญ และมีบทบาทต่อประเพณีและความเชื่อของชุมชนในอดีต คือ พระสิงห์ประธานหรือ พระสิงห์เรือนใหม่ ที่อัญเชิญไปประดิษฐานในงานขึ้นเรือนใหม่ สืบชะตา หรืองานแต่งงานเพื่อความเป็นสิริมงคล และพระพุทธรูปปางนาคปรก ที่อัญเชิญมาประกอบพิธีกรรมในงานประเพณีท้องถิ่นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุร้ายต่าง ๆ แม้ว่าในปัจจุบันพระพุทธรูปทั้ง ๒ องค์ ทางวัดท้าวบุญเรืองไม่อนุญาตให้อัญเชิญออกไปประดิษฐานนอกบริเวณวัด แต่ศรัทธาชาวบ้านยังมีโอกาสสร้างน้ำในโอกาสพิเศษ คือ ช่วงเทศกาลสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา ทำให้คนรุ่นหลังหรือคนต่างถิ่นไม่ได้รับรู้ถึงความเชื่อและอิทธิฤทธิ์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต นอกจากนี้ยังมีหอไตรกลางน้ำ ซึ่งเป็นศาสนสถานที่แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรือง และปริมาณของคัมภีร์ของวัดท้าวบุญเรือง และภูมิปัญญาของคนในอดีตในการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน โดยหอไตรหลังนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑ บทความนี้จึงได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนวัตถุและศาสนสถานสำคัญของวัดท้าวบุญเรือง ที่เป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ และข้อมูลการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นมาเผยแพร่ เพื่อให้เยาวชน และผู้สนใจทั่วไปได้ทราบเรื่องราวและความน่าสนใจของวัดท้าวบุญเรือง ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอาจนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ข้อมูลการท่องเที่ยว หรือเป็นแบบอย่างให้วัดหรือชุมชนได้รวบรวมข้อมูลที่เป็นประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าไว้ก่อนที่ข้อมูลหรือแหล่งข้อมูลจะสูญหายไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๓๓). **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 9**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ (๒๕๕๓, ๒๘ กันยายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. ฉบับพิเศษ. เล่มที่ ๑๐๗ ตอนที่ ๑๙๒ หน้า ๑๑ – ๑๒.
- ดี ถาคำดีบ. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๔.
- บุญช่วย ใบใส. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗.
- พรหมมงคล (ทอง สิริมงคล), พระ. สัมภาษณ์, ๖ ธันวาคม ๒๕๕๘.
- พิเชฐ ทองคำ, สัมภาษณ์, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๔.